

Z HISTORII BIBLIOTEK PARLAMENTARNYCH W ODRODZONEJ POLSCIE

Wprowadzenie

Stulecie odzyskania przez Polskę niepodległości skłania do refleksji nad polskim bibliotekarstwem w odradzającym się państwie i przywołuje postaci wybitnych praktyków i teoretyków bibliotekarstwa: Aleksandra Birkenmajera, Ludwika Bernackiego, Józefa Grycza, Edwarda Kuntzego, Mariana Łodyńskiego, Adama Łysakowskiego, Jana Muszkowskiego, Fryderyka Papée, Heleny Radlińskiej, Stefana Vrtela-Wierczyńskiego oraz wielu innych znakomych bibliotekarzy z okresu 1918-1939. Jak napisała Zofia Gaca-Dąbrowska, „okres II Rzeczypospolitej uznaje się powszechnie za przełomowy dla rozwoju polskiego bibliotekarstwa, wówczas bowiem, po odzyskaniu niepodległości, przystąpiono do wypracowania nowych zasad jego organizacji i na tej podstawie rozszerzył się znacznie krąg wiedzy bibliotekoznawczej oraz skryształizował się zawód bibliotekarza” (Gaca-Dąbrowska, 2007, s. 11). W okresie tym kształtowały się początki nowoczesnego bibliotekarstwa parlamentarnego w Polsce związane głównie z powołaniem do życia Biblioteki Sejmu Ustawodawczego w 1919 r. W związku z tym, w roku obchodów odzyskania przez Polskę niepodległości warto przybliżyć problematykę bibliotekarstwa parlamentarnego, tak mało obecną w polskich czasopismach bibliologicznych, o czym świadczą pojedyncze artykuły publikowane kilkadziesiąt lat temu (Szymanowska, 1980; Mężyński, 1994). W polskim piśmiennictwie naukowym zagadnienie bibliotekarstwa parlamentarnego i informacji parlamentarnej w szerokim kontekście Unii Europejskiej i Rady Europy było przedmiotem monografii (Pietruch-Reizes, 2006). Autorka artykułu stosując metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, odwołuje się także do wyników własnych badań zawartych we wspomnianej monografii.

¹ Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Instytut Studiów Informacyjnych.

Geneza bibliotekarstwa parlamentarnego

Należy zauważyć, że badania tego tematu w ujęciu historycznym wymagają uwzględnienia szerokiego tła historii polskiego parlamentaryzmu, co znalazło odzwierciedlenie we wcześniejszych studiach prowadzonych przez autorkę, których wyniki opublikowano w monografii. Dalsze rozważania zostaną poprzedzone przypomnieniem faktów historycznych ważnych dla genezy bibliotekarstwa parlamentarnego w Polsce. W tym kontekście kluczowe są źródła do dziejów Sejmu polskiego, którego tradycje sięgają schyłku XV w. (1493 r.) i łączą się z ukształtowaniem dwuizbowego Sejmu składającego się z Senatu jako izby wyższej oraz Izby Poselskiej jako izby niższej (Bardach, red., 1995). W piętnastowiecznej Polsce – obok Sejmu Walnego całego Królestwa, określanego wówczas terminem urzędowym łacińskim *conventio generalis totius Regni parlamentum generale* lub *dieta*, którego nazwa polska pochodzi od słowiańskich wyrazów „sjem”, „soim” oznaczających liczne zgromadzenia – powstały i działały alternatywnie zjazdy szlachty w obu podstawowych prowincjach Królestwa: Małopolsce i Wielkopolsce czyli „sejmy generalne” oraz sejmiki ziemskie (*conventiones particulares, conventiones terrestres*) w województwach i ziemiach (Bardach, 1993, s. 12-13).

W okresie I Rzeczypospolitej nie powstał specjalny gmach przeznaczony do prac parlamentarnych (Kallas, 1997, s. 96), początkowo nie ustalano stałych terminów zwoływania Sejmu, ani stałego miejsca jego obrad. Zwyczajowo, król zwoływał Sejm do Piotrkowa, niekiedy do innych miast, jednakże po Unii Lubelskiej obrady Sejmu polsko-litewskiego odbywały się w Warszawie. Ustawa sejmowa z 1673 r. określała, że co trzeci sejm miał zbierać się w Grodnie.

I Rzeczpospolita nie ukształtowała sprawnej administracji państwowej, widoczny był „niedorozwój porządkującego czynnika urzędniczo-administracyjnego” (Wrede, 1990, s. 25), w następstwie czego nie wytworzyło się właściwe archiwum sejmu i biblioteka. Urzędy niższego rzędu – zgodnie z ówczesną praktyką – składały akta w archiwach urzędów o znacznie rozbudowanej strukturze organizacyjno-funkcjonalnej, stąd też część akt sejmowych znalazła się w Archiwum Metryki Koronnej. Interesujące źródła, zwłaszcza w odniesieniu do funkcjonowania sejmików partykularnych, zawierały księgi wpisów urzędów grodzkich, właściwe dla danego terytorium, które w wyniku różnorodnych zdarzeń dziejowych ulegały zniszczeniu w czasie wojen, pożarów, bądź nie były dostatecznie chronione.

Kancelaria królewska redagowała wszelkie konstytucje i inne dokumenty sejmowe, a tego rodzaju prace wymagały odwoływania się do rękopiśmiennych kodeksów prawa, później drukowanych zbiorów prawa. Od 1504 r. kanclerz i podkanclerzy mieli obowiązek badania, czy akty wychodzące z kancelarii nie są sprzeczne z prawem. Obok Ksiąg Wpisów Metryki

Koronnej (*Libri Inscriptionum*) zawierających wpisy pełnych tekstów dokumentów wystawianych przez kancelarię koronną, tworzono podręczne księgozbiory, przede wszystkim obejmujące księgi prawnicze, statuty, dyplomy i różne inne księgi.

W zbiorach największych i najstarszych bibliotek i archiwów polskich przechowywane są materiały źródłowe do historii parlamentaryzmu polskiego okresu I Rzeczypospolitej, jak również czasów późniejszych (Olszewski, 1963; Wrede, 1990; Kosiński, Pietrzyk, 2004). Stanowią one ogromny zbiór aktów i pism wytworzonych przez różne zgromadzenia (sejm, rada stanu, sejmiki generalne i partykularne, zgromadzenia obradujące pod konfederacją, które w całości lub w części wykonywały czynności właściwe sejmom lub sejmikom), na co zwracał uwagę Władysław Konopczyński w opublikowanej w 1916 r. *Odezwie w sprawie Katalogu aktów do dziejów polskiego parlamentaryzmu*: „Najwybitniejszym, i najbardziej swoistym przejawem ducha polskiego w dziedzinie życia państwowego był nasz odwieczny parlamentaryzm, w szerokim sensie tego wyrazu, występujący od XVI do XVIII wieku w czworakiej postaci. Jedną jego formą był sejm walny, normalny organ prawodawczy; drugą rada senatu, organ doradczo-dozorczy przy królu; trzecią sejmik, organ samorządu ziemskiego; czwartą konfederacja, wyjątkowy i pomocniczy organ prawodawstwa i rządu. Na tych zgromadzeniach kształciła się w dobie nowożytnej nasza świadomość polityczna; samodzielne ich wytworzenie daje nam główny tytuł do indywidualnego miejsca wśród narodów Europy. A jakże się przedstawia nasza wiedza o tym przedmiocie? Co wiemy o sejmie, senacie, sejmikach, konfederacjach? [...] Wszelką trudność powinno się przezwyciężyć za pomocą nowoczesnej techniki heurystycznej. Pracę konstrukcyjną nad parlamentarną stroną naszego ustroju winny wyprzedzać zdwojone i przyśpieszone wydawnictwa. Chcąc atoli żywo pchnąć naprzód te ostatnie, należy skatalogować materiały. Dopóki każdy wydawca o własnych tylko siłach robi poszukiwania w dziesiątkach archiwów i bibliotek, póty musi się zdarzać, że tempo wydawnictw będzie powolne, a wynik szukania niekompletny. Dopiero przez systematyczną rewizję wszystkich zasobów drukowanych i rękopiśmiennych otworzą się naraz wszystkie skarby pamiętek naszego parlamentaryzmu” (Konopczyński, 1916, s. 475-476).

Niestety, materiały do historii parlamentaryzmu nie zawierają źródeł poświadczających istnienie w czasach I Rzeczypospolitej zbiorów bibliotecznych bezpośrednio związanych z działalnością zgromadzeń. Zazwyczaj po skończonych obradach przepisywano i rozpowszechniano diariusze, relacje, gazety pisane. Dokumenty wytworzone przez zgromadzenie szlacheckie przechowywano w rodzinnych archiwach, niemało z nich zachowało się w spuściznach marszałków sejmików generalnych czy partykularnych.

Czasy rozbiorów

Ustawa Rządowa z 3 maja 1791 r. i dalsze ustawodawstwo Sejmu Czteroletniego, a także „związana z nim nauka prawa i publicystyka utrwaliły centralizację i usprawnienie działania władzy państwowej, przyspieszały przemiany społeczno-ekonomiczne, odzwierciedlały idee Oświecenia, mobilizowały do walki w obronie niepodległości kraju” (Bardach, Leśnodorski, Pietrzak, 1985, s. 290). Niestety, rozbiory Polski dokonane przez Prusy, Rosję i Austrię w końcu XVIII w. likwidowały na okres ponad 100 lat państwo o wielowiekowych dziejach i bogatej kulturze. Jak podaje Stanisław Grodziski, „do schyłku XVIII w. mówimy o dziejach polskiego parlamentaryzmu to od rozbiorów aż do odzyskania niepodległości mówić możemy jedynie o dziejach parlamentaryzmu na ziemiach polskich” (Grodziski, 1993a; Grodziski, 1993b, s. 5). Należy bowiem zauważyć różnice między staropolskim sejmem i sejmikami, a instytucjami parlamentarnymi Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego – Zgromadzeniem Reprezentantów Wolnego Miasta Krakowa, Sejmem krajowym galicyjskim doby autonomii, działającymi na ziemiach polskich w XIX w., narzuconymi z zewnątrz i odzwierciedlającymi wzory struktur organizacyjno-funkcjonalnych państw zaborczych, aby „mogły wyrazić wolę społeczeństwa polskiego jedynie w rozmiarach przez zaborcę dopuszczonych” (Grodziski, 1993b, s. 5).

Z badań opublikowanych przez autorkę we wspomnianej już wcześniej monografii wynika, że polskie instytucje przedstawicielskie doby zaborów posiadały księgozbiory i biblioteki służące ich działalności. Źródła wskazują na bibliotekę Senatu Królestwa Polskiego, ale najwięcej danych zebrano i opublikowano na temat biblioteki Wydziału Krajowego we Lwowie (Pietruch-Reizes, 2004).

W odrodzonej Polsce

U progu niepodległości namiastką parlamentu i rządu miała być Tymczasowa Rada Stanu (TRS), powołana przez władze okupacyjne rozporządzeniem z 26 listopada 1916 r. do „współdziałania przy tworzeniu dalszych urzędzeń państwowych w Królestwie Polskim” (Suleja, 1998, s. 198). W *Odezwie do Narodu* z 15 stycznia 1917 r. znalazły się słowa, że „dążeniem Rady Stanu będzie możliwe rychłe przygotowanie sejmu prawodawczego oraz opracowanie konstytucyjnego ustroju Państwa, odpowiadającego nowożytnym potrzebom i zbudowanego na zasadach równouprawnienia wszystkich obywateli” (Suleja, 1998, s. 200). W kontekście rozważań nad bibliotekarstwem parlamentarnym ważny jest fakt, że przy Tymczasowej Radzie Stanu dla potrzeb Komisji Sejmowo-Konstytucyjnej utworzono księgozbiór obejmujący około 3000 woluminów, zgromadzony przez działacza państwowego, historyka i ekonomistę, Henryka Kołodziejskiego, który po

odzyskaniu niepodległości dał początek zbiorom Biblioteki Sejmowej (Szymanowska, 1980; Kramm, 1955). Pierwsze posiedzenie Sejmu Ustawodawczego wybranego dla uchwalenia konstytucji II Rzeczypospolitej nastąpiło 10 lutego 1919 r., a już w marcu pojawił się wniosek posła Jana Dąbskiego i członków PSL „Piast”: „Wysoki Sejm raczy uchwalić utworzenie biblioteki Sejmowej, zaopatrzenie jej w dzieła na razie najkonieczniejsze i stopniowe jej powiększanie” (*Wniosek posła*, 1919).

Biblioteka Sejmu i Senatu II Rzeczypospolitej

Swoją działalność Biblioteka rozpoczęła pod koniec 1919 r. i wraz ze zmianami w strukturze organizacyjno-funkcjonalnej Sejmu następowała zmiana jej nazwy, tak więc:

- w latach 1919-1922 Biblioteka Sejmu Ustawodawczego RP,
- w latach 1922-1931 Biblioteka Sejmu i Senatu w związku z postanowieniami konstytucji marcowej, której art. 2 stanowił: „Organami w zakresie ustawodawstwa są Sejm i Senat, w zakresie władzy wykonawczej – Prezydent Rzeczypospolitej łącznie z odpowiedzialnymi ministrami, w zakresie wymiaru sprawiedliwości – niezależne sądy” (Ustawa, 1921),
- w latach 1931-1939 Biblioteka i Archiwum Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej na skutek włączenia do Biblioteki archiwum dokumentów ustawodawczych i biurowych obu izb.

Na mocy *Statutu Organizacyjnego Biura Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej z 1931 roku* Biblioteka stanowiła jednostkę Biura Sejmu, „organu wykonawczego Marszałka Sejmu w zakresie spraw przez Konstytucję, ustawy i Regulamin obrad Sejmu przekazanych” (Statut Organizacyjny Biura Sejmu, 1931, par. 1) – obok Wydziału Prac Parlamentarnych i Wydziału Administracyjnego. Przepisy dotyczące Biblioteki, zawarte w *Statucie Organizacyjnym Biura Sejmu* (w paragrafach 12, 13 i 14) oraz *Statucie Organizacyjnym Biura Senatu Rzeczypospolitej* (w paragrafach 9, 10 i 11) (Statut Organizacyjny Biura Senatu, 1931) wskazywały na charakter i zadania tej instytucji, mianowicie:

1) Biblioteka i Archiwum Sejmu i Senatu jest „instytucją pomocniczą dla prac Sejmu i Senatu”.

2) W tym celu „prowadzi księgozbiór wszelkich wydawnictw” związanych z pracami obu izb, zwłaszcza wydawnictw z dziedziny nauk społecznych, prawnych i ekonomicznych.

3) „Udziela w tym zakresie informacji i materiałów, prowadzi czytelnię pism codziennych i periodycznych oraz gromadzi i przechowuje wszelkie akta i dokumenty”, stanowiące wynik prac Sejmu i Senatu.

Specjalny regulamin wydany przez Marszałków obu izb określał zasady funkcjonowania Biblioteki. Podstawę księgozbioru Biblioteki polskiego par-

lamentu stanowiły – poza wymienionym zbiorem Tymczasowej Rady Stanu – biblioteki likwidowanych polskich instytucji przedstawicielskich z okresu zaborów. Były to: fragment biblioteki Sejmu galicyjskiego w Wiedniu; część księgozbioru byłej Biblioteki Wydziału Krajowego we Lwowie; zbiory biblioteki Koła Polskiego w byłej rosyjskiej Dumie Państwowej. Rozwój zbiorów następował także przez „większe zbiory książek: z dubletów Biblioteki Publicznej i Biblioteki Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie, pozostałości księgozbioru b. Ministerium dla Galicji w Wiedniu oraz z księgozbioru po b. Regencji Poznańskiej w Poznaniu, dalej księgozbiór śp. posła Henryka Radziszewskiego...” (Biblioteka Sejmu i Senatu, 1928, s. 57).

Ogromne zaangażowanie Henryka Kołodziejskiego, pierwszego dyrektora Biblioteki, o czym świadczy odznaczenie Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski „za zasługi, położone dla Rzeczypospolitej Polskiej przy organizowaniu biblioteki Sejmu i Senatu” (Zarządzenie, 1924), przyczyniło się do utworzenia w ciągu dekady nowoczesnego pomocniczego aparatu naukowego dla Sejmu i Senatu – „liczący około 1930 r. ponad 40 000 pozycji starannie dobranych i opracowanych [...] sprawny instrument dla prac parlamentu” – wspominała długoletnia bibliotekarka Biblioteki Sejmowej Janina Kramm (Kramm, 1955, s. 158).

O wartości i znaczeniu zbiorów świadczyły nie tylko dzieła podstawowe z zakresu prawa państwowego oraz innych gałęzi prawa, nauk ekonomicznych i politycznych, dyscyplin społecznych, ale przede wszystkim różnorodność dokumentacji parlamentarnej i urzędowej dotyczącej kilkudziesięciu krajów oraz znaczny zbiór dzienników, czasopism polskich i obcych. W zbiorach znajdowały się diariusze i konstytucje sejmowe, druki polityczne z okresu I Rzeczypospolitej, także zbiory ustaw byłych państw zaborczych.

Posłowie i senatorowie, urzędnicy biur Sejmu i Senatu, członkowie Klubu Sprawozdawców Parlamentarnych, również urzędnicy ministerialni i pracownicy naukowcy mogli korzystać z katalogu alfabetycznego i katalogu działowego druków zwartych oraz katalogu wydawnictw periodycznych. Oprócz tego, pracownicy Biblioteki wyszukiwali i zestawiali teksty ustawodawcze, zbierali dane statystyczne, tworzyli bibliografie na określony temat. Informacja o ustawodawstwie polskim była także przekazywana odbiorcom zagranicznym. Temu służyło utworzone dzięki inicjatywie marszałka Macieja Rataja i funkcjonujące w ramach Biblioteki od 1925 r. Biuro Redakcji Przeglądu Prac Ustawodawczych, wydawnictwa publikowanego w języku francuskim pt. „Exposé Sommaire de Travaux Législatifs de la Diète et du Sénat Polonais”: „Dla dokładnej informacji zagranicy o całokształcie prac ustawodawczych Polski Odrodzonej, w wydawnictwie tem będą też podane teksty i streszczenia donioślejszych rozporządzeń ustawodawczych Prezydenta Rzeczypospolitej, wydawanych na podstawie pełnomocnictw, udzielanych przez Sejm i Senat” (Biblioteka Sejmu i Senatu, 1928, s. 58).

Struktura Biblioteki obejmowała dwa referaty: referat prawny, który pełnił funkcję informacyjną, a także „zgromadził i zestawiał na podstawie sprawozdań stenograficznych [...] parlamentu, cały materiał dotyczący precedensów i wypadków, mających znaczenie proceduralne” (Biblioteka Sejmu i Senatu, 1928, s. 58) oraz referat społeczno-gospodarczy.

Biblioteka i Archiwum Sejmu i Senatu była ważną instytucją w odrodzonej Polsce. Jak czytamy w księdze pamiątkowej z 1928 r., „Biblioteka Sejmu i Senatu pod względem ustaw i rozporządzeń oraz dzieł z zakresu prawa publicznego jest najzasobniejszym księgozbiorem w całej Polsce. Dlatego szereg ministerstw, przy opracowywaniu projektów nowych ustaw i rozporządzeń, stale deleguje swych urzędników do Biblioteki, w celu zapoznania się z ustawodawstwem obcym. Oprócz tego szereg profesorów wyższych uczelni stale uczęszcza do Biblioteki, korzystając z materiałów książkowych oraz z obszernego działu czasopism prawniczych i ekonomicznych” (Biblioteka Sejmu i Senatu, 1928, s. 58). Niestety, sukcesywny rozwój Biblioteki został przerwany wybuchem II wojny światowej (Mężyński, 1994). Po jej zakończeniu przystąpiono niemalże od podstaw do organizowania biblioteki parlamentu polskiego (Mężyński, red., 1994, s. 45)².

Biblioteka Sejmu Śląskiego w Katowicach

W odrodzonej Polsce utworzono także Bibliotekę Sejmu Śląskiego w Katowicach (*Album-skorowidz Senatu i Sejmu*, 1936). Na mocy Ustawy konstytucyjnej z dnia 15 lipca 1920 r. zawierającej statut organiczny województwa śląskiego nadano Śląskowi autonomię z szerokimi kompetencjami ustawodawczymi dla Sejmu Śląskiego, przede wszystkim w zakresie ustroju władz administracyjnych i samorządowych oraz w zakresie finansów (oddzielny Skarb Śląski). Sejm Śląski pod względem strukturalno-funkcjonalnym był wzorowany na Sejmie RP. Biuro Sejmu jako organ pomocniczy marszałka obejmowało – według statutu organizacyjnego z 1931 r. (Zarządzenie, 1931) – trzy wydziały, mianowicie: Wydział Administracyjno-Gospodarczy, Wydział Prac Sejmowych i Wydział Biblioteczno-Archiwalny, którego zakres prac obejmował (§ 12):

- a) „prowadzenie księgozbioru wszelkich wydawnictw dotyczących zakresu prac Sejmu Śląskiego...”;
- b) prowadzenie śląskich zbiorów regionalnych („Silesiaca”);

² Straty w zakresie zbiorów Biblioteki i Archiwum Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej:
stan w 1939 r. 78000
straty egz. 48000
straty % 61%

Zob. Według tablicy 11 (Mężyński, red., 1995, s. 372): „W Warszawie od początku listopada 1939 r. rozwinął energiczną działalność [...] oddział operacyjny Kommando Paulsen. [...] Między innymi do Berlina skierowane zostały w listopadzie 1939 r. cenne zbiory Biblioteki i Archiwum Sejmu i Senatu: ponad 60 000 t. (tylko nieznaczna ich część wróciła po wojnie do Warszawy) – pozostałe na miejscu oddano na makulaturę ...” (Mężyński, red., 1995, s. 45).

c) prowadzenie „lectorium prawniczo-ekonomicznego” i czytelnicy pism codziennych i periodycznych;

d) gromadzenie i przechowywanie wszelkiego rodzaju akt i dokumentów, źródeł do historii Śląska od czasów najdawniejszych do obecnych, i tych, które powstały i powstawać będą wskutek prac Sejmu Śląskiego, przy czym sporządza stosowne katalogi, skorowidze, rejestry i zestawienia;

e) udzielanie informacji i przekazywanie materiałów w zakresie wymienionych wcześniej zagadnień.

Zgodnie z zapisami Statutu Biblioteka Sejmu Śląskiego miała „zarazem spełniać czynności Biblioteki ogólnopolskiej i naukowej na obszarze Województwa Śląskiego” (§13), natomiast do korzystania z Biblioteki uprawnieni byli posłowie Sejmu Śląskiego, sprawozdawcy sejmowi, urzędnicy Biura Sejmu Śląskiego i Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz „osoby zaopatrzone w karty biblioteczne” (Regulamin, 1933, par. 1; Sprawozdanie, 1934). Jak wcześniej wskazano, utworzenie Biblioteki łączyło się z Sejmem Śląskim i potrzebą podręcznego księgozbioru dla prac ustawodawczych, niemniej jednak rozwój tej biblioteki parlamentarnej nie powielał przyjętych wzorów, ponieważ „organizacyjnie złączona ściśle z Biurem Sejmu Śląskiego, żyła już od szeregu lat własnym życiem, luźnie tylko związana z pracami Sejmu i jego organu wykonawczego” (Rybicki, 1936, s. 1). W stosunkowo krótkim czasie zbiory Biblioteki wzbogaciły się o książki z zakresu historii literatury i innych nauk, szczególnie o książki dotyczące Śląska. W 1936 r. przekształcono ją w Śląską Bibliotekę Publiczną im. Józefa Piłsudskiego, której została przekazana całość zbiorów i inwentarz Biblioteki Sejmu Śląskiego (Ustawa, 1936). Po wojnie przyjęła ona nazwę Biblioteki Śląskiej w Katowicach.

Podsumowanie

W rozważaniach nad rozwojem bibliotekarstwa parlamentarnego w Polsce podkreślono znaczenie uwzględnienia szerokiego tła historii parlamentarizmu polskiego, odwołując się do ustaleń historyków państwa i prawa. Kultura parlamentarna I Rzeczypospolitej nie ukształtowała instytucji biblioteki związanej z działalnością staropolskiego sejmu, chociaż tworzone księgozbiory podręczne w kancelarii królewskiej. W okresie zaborów na ziemiach polskich działały instytucje parlamentarne, w których funkcjonowały biblioteki, czego najlepszym przykładem jest Sejm Krajowy galicyjski wraz z Biblioteką Wydziału Krajowego we Lwowie. Dopiero odzyskanie niepodległości i zmiany dokonujące się w organizacji bibliotekarstwa w Polsce w okresie 1918-1939, mimo poważnych trudności (m.in. młode odradzające się państwo, zniszczenia wojenne, wewnętrzne spory społeczno-polityczne, problemy gospodarcze, ale także brak ustawy bibliotecznej i „niedowład państwowych władz bibliotecznych”) (Gaca-Dąbrowska, 2007, s. 153)

przyniosły dynamizację rozwoju bibliotekarstwa. Na I Zjeździe Bibliotekarzy Polskich we Lwowie Jan Muszkowski stwierdził m.in.: „Potrzeby i warunki życia umysłowego doby obecnej, nowoczesna organizacja pracy naukowej, jak wreszcie demokratyzacja społeczeństwa spowodowały bardzo daleko posunięte zróżniczkowanie bibliotek na rodzaje, gatunki, klasy itp.; każda grupa bibliotek posiada własną publiczność i wytworzyła sobie własny typ bibliotekarza” (Muszkowski, 1929, s. 26). Obok dużych bibliotek naukowych powstawały biblioteki specjalne, w tym biblioteki władz i urzędów, w tej grupie Biblioteka Sejmu i Senatu stanowiąca sprawną, dynamicznie rozwijającą się instytucję, której powierzono zadania związane z bezpośrednią obsługą procesu ustawodawczego.

Bibliografia

- Album-skorowidz Senatu i Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej oraz Sejmu Śląskiego. Kadencja 1935/1940.* (1936). Kraków: [Drukarnia Ludowa].
- Bardach, J. (1993). *Sejm dawnej Rzeczypospolitej.* W: *Dzieje Sejmu Polskiego* (s. 9-97). Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Bardach, J. (red.). (1995). *Parlamentaryzm w Polsce we współczesnej historiografii.* Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Bardach, J., Leśnodorski, B., Pietrzak, M. (1985). *Historia państwa i prawa polskiego.* Wyd. 4 popr. i uzup. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Biblioteka Sejmu i Senatu. (1928). W: H. Mościcki, W. Dzwonkowski (red.), *Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919 – 1927* (s. 57-58). Warszawa: L. Złotnicki, 1928 (Kraków: Druk. Narodowa).
- Gaca-Dąbrowska, Z. (2007). *Bibliotekarstwo II Rzeczypospolitej. Zarys problemów organizacyjnych i badawczych.* Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Grodziski, S. (1993a). *Parlamentaryzm na ziemiach polskich w epoce porzbirowej.* W: *Dzieje sejmu polskiego* (s. 101-143). Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Grodziski, S. (1993b). *Sejm krajowy galicyjski* (t. 1). Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Kallas, M. (1997). *Historia ustroju Polski X-XX w.* Wyd. 2 rozszerz. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Konopczyński, W. (1916). *Odezwa w sprawie Katalogu aktów do dziejów polskiego parlamentaryzmu.* *Kwartalnik Historyczny*, 30, 475-476.

-
- Koziński, Z., Pietrzyk, Z. (2004). *Źródła do dziejów parlamentaryzmu polskiego w XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej*. Kraków: Biblioteka Jagiellońska.
- Kramm, J. (1955). Henryk Kołodziejski jako bibliotekarz. Wspomnienie. *Przegląd Biblioteczny*, 23 (2), 157-162.
- Mężyński, A., (red.). (1994). *Straty bibliotek w czasie II wojny światowej w granicach Polski z 1945 roku. Wstępny raport o stanie wiedzy*. (cz. 1: Analiza; cz. 2: Tablice). Warszawa: Wydaw. Reklama-Wojciech Wójcicki.
- Mężyński, A. (1994). Okupacyjne dzieje księgozbioru Biblioteki Sejmowej. *Przegląd Sejmowy*, 4, 188 -200.
- Muszkowski, J. (1929). Przeszłość i terażniejszość w życiu bibliotek współczesnych. Streszczenie referatu. W: *Pamiętnik I Zjazdu Bibliotekarzy Polskich we Lwowie : 26.V-29.V 1928* (s. 26-28). Lwów: Staraniem Koła Związku Bibliotekarzy Polskich – z zaślkiem Min. W. R. i O. P.
- Olszewski, H. (1963). Materiały do dziejów polskiego parlamentaryzmu w rękopisach Biblioteki Kórnickiej. *Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej*, 8, 163-175.
- Pietruch-Reizes, D. (2005). *Biblioteka i informacja w systemie parlamentarnym Unii Europejskiej i Rady Europy. Od historii do współczesności*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Pietruch-Reizes, D. (2004). Biblioteka Wydziału Krajowego we Lwowie 1861-1914. W: E. Różycki, J. Gwioździk (red.), *Kultura książki ziem wschodniego południowego pogranicza Polski (XVI-XX w.). Paralele i różnice* (s. 369-379). Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego.
- (Regulamin, 1933). *Regulamin Biblioteki Sejmu Śląskiego*. Katowice 1933.
- Rybicki, P. (1934). Biblioteka Sejmu Śląskiego. *Komunikat Instytutu Śląskiego w Katowicach*, 9, 1-8.
- (Sprawozdanie, 1934). *Sprawozdanie Biblioteki Sejmu Śląskiego za rok 1933*. Katowice: Biblioteka Sejmu Śląskiego.
- (Statut Organizacyjny Biura Sejmu, 1931). Statut Organizacyjny Biura Sejmu Rzeczpospolitej. *Monitor Polski*, 1931, nr 234 poz. 318.
- (Statut Organizacyjny Biura Senatu, 1931). Statut Organizacyjny Biura Senatu Rzeczpospolitej. *Monitor Polski*, 1931, nr 234 poz. 319.
- Suleja, W. (1998). *Tymczasowa Rada Stanu*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Szymanowska, Z. (1980). Działalność Biblioteki Sejmowej w latach 1919–1939. *Rocznik Biblioteki Narodowej*, 16, 241-250.

(Ustawa, 1921). Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. *Dziennik Ustaw*, 1921, nr 44, poz. 267.

(Ustawa, 1936). Ustawa z dnia 31 marca 1936 roku o Śląskiej Bibliotece Publicznej imienia Józefa Piłsudskiego. *Dziennik Ustaw Śląskich*, 1936, nr 8 poz. 13.

Wniosek posła Jana Dąbskiego z Klubu PSL „Piastowców” w sprawie utworzenia Biblioteki Sejmowej. Sejm Ustawodawczy RP. Druk nr 229 z marca 1919 r.

Wrede, M. (1990). Katalog źródeł do dziejów sejmu i sejmików I Rzeczypospolitej w zbiorach rękopisów Biblioteki Narodowej. *Rocznik Biblioteki Narodowej*, 26, 25-38.

(Zarządzenie, 1924). Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 grudnia 1924 r. Nadanie odznaki Kawalera Krzyża Komandorskiego orderu Odrodzenia Polski. *Monitor Polski*, 1924, nr 299 poz. 979.

(Zarządzenie, 1931). Zarządzenie marszałka Sejmu Śląskiego z dnia 26 października 1931 r. Statut organizacyjny Biura Sejmu Śląskiego. *Gazeta Urzędowa Województwa Śląskiego*, 1931, nr 38 z 14 XI.

Diana Pietruch-Reizes

From the history of Parliamentary libraries in the reborn Poland

Abstract

The purpose of the article is to present the issues of parliamentary librarianship in Poland, to point to historical conditions, with particular attention to the circumstances of the establishment of parliamentary libraries in reborn Poland. The main research method is the analysis and criticism of literature. Polish sources and documentary publications on the history of Polish parliamentarism were used. Parliamentarism of the 1st Polish Republic did not shape the institution of the library related to the activities of the Old Polish Sejm although reference books were created in the royal chancellery. During the partitions era, parliamentary institutions operated in the Polish territories, in which there were libraries, e.g. the National Sejm with of Galicia and the Library of the Provincial Department in Lviv. It was only after regaining independence and the creation of the Legislative Sejm Library that gave rise to modern parliamentary librarianship. In the reborn Poland, Sejm and the Senate Library was an efficient, dynamically developing institution connected with direct servicing of the legislative process.

Keywords: Parliamentary librarianship, Parliamentary library, Sejm and Senat Library 1919-1939, Silesian Sejm Library, Second Polish Republic

Diana Pietruch-Reizes

Z historii bibliotek parlamentarnych w odrodzonej Polsce

Streszczenie

Celem artykułu jest przybliżenie problematyki bibliotekarstwa parlamentarnego w Polsce, wskazanie na uwarunkowania historyczne, ze szczególnym zwróceniem uwagi na okoliczności powstania bibliotek parlamentarnych w odrodzonej Polsce. Główną metodę badań stanowi analiza i krytyka piśmiennictwa. Wykorzystano polskie publikacje źródłowe i dokumentacyjne z zakresu historii polskiego parlamentaryzmu. Parlamentaryzm I Rzeczypospolitej nie ukształtował instytucji biblioteki związanej z działalnością staropolskiego sejmu, choć tworzono księgozbiory podręczne w kancelarii królewskiej. W okresie zaborów na ziemiach polskich działały instytucje parlamentarne, w których były biblioteki, np. Sejm Krajowy galicyjski wraz z Biblioteką Wydziału Krajowego we Lwowie. Dopiero odzyskanie niepodległości i powołanie do życia Biblioteki Sejmu Ustawodawczego dało początek nowoczesnemu bibliotekarstwu parlamentarnemu. W odrodzonej Polsce Biblioteka Sejmu i Senatu była sprawna, dynamicznie rozwijającą się instytucją związaną z bezpośrednią obsługą procesu ustawodawczego.

Słowa kluczowe: Biblioteka parlamentarna, bibliotekarstwo parlamentarne, Biblioteka Sejmu i Senatu 1919-1939, Biblioteka Sejmu Śląskiego, II Rzeczpospolita